

УДК 004. 89; 519.816; 351.746.1

Олександр МИХАЙЛЕНКО,

кандидат військових наук,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

Леся БАЛАГУР,

кандидат педагогічних наук,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

РОЗВИТОК ФОРМ І СПОСОБІВ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У СКЛАДІ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНИХ УГРУПОВАНЬ

У статті проведений аналіз та здійснено узагальнення досвіду оперативно-службової діяльності підрозділів Державної прикордонної служби України, ЗС України в умовах проведення спеціальної операції Об'єднаних сил. На основі цього визначені основні напрями та шляхи щодо удосконалення та розвитку нових форм і способів застосування підрозділів Державної прикордонної служби України в складі оперативно-тактичних угруповань.

Розкрито основні заходи щодо удосконалення системи фахової підготовки спеціалістів відповідно до особливостей підготовки підрозділів Державної прикордонної служби України за стандартами, компетенціями, які висуваються до військовослужбовця-прикордонника, та

© Михайленко О., Балагур Л.

програмами підготовки протягом навчального року з метою їх подальшого використання при виконанні визначених бойових завдань.

Ключові слова: *напрями розвитку, шляхи удосконалення, завдання, форми, способи застосування, система підготовки.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективний розвиток військової сфери України в майбутньому вбачається можливим за умови інтеграції усіх військових формувань держави в об'єднану конструкцію з подальшим її перетворенням на цілісну систему воєнної організації держави. При цьому особливу увагу варто приділяти створенню єдиних підсистем забезпечення її життєдіяльності.

Мінливість та невизначеність сучасної геополітичної обстановки в глобальному і регіональному масштабах висуває нові вимоги до забезпечення національної безпеки України та адекватності її воєнно-політичної моделі викликам сьогодення.

На жаль, в Україні існує певна невідповідність оборонної політики держави реаліям безпеки євроазійського регіону, про що свідчить, зокрема, сьогоdnішній стан одного з основних її інструментів – Державної прикордонної служби України як елемента забезпечення безпеки держави від зовнішніх ворогів, а, відповідно, й воєнної організації держави, що пояснюється низкою факторів, що виникли в процесі взаємовпливу українського державотворення та в цілому політичної системи держав, з якими має спільні кордони Україна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. На підставі аналізу останніх наукових досліджень і публікацій можна дійти висновку, що питання ефективного розвитку Державної прикордонної служби України як правоохоронного органу спеціального призначення є актуальним як для науковців відомства, так і для фахівців державного і військового управління країни [1].

З огляду на останні дослідження слід зазначити, що країни НАТО, урахувавши економічні та політичні умови у світі, інтенсивно ведуть розробку, модернізацію та оснащення силових структур зразками ОВТ нового покоління, які є основою їхнього бойового потенціала.

лу. Конструктивні рішення на зразках нового покоління реалізовані на основі передових технічних досягнень в галузі мікроелектроніки, роботизації, засобів зв'язку та інформативних технологій, цим вони мають мету посилити стратегічний компонент та збільшити загальновійськові потужності з акцентом на розвідувальні комплекси, розвиток мобільності та взаємосумісності ОВТ, спрямованої на забезпечення взаємодії між родами військ.

Метою статті є визначення ролі й місця ДПСУ в системі національних інтересів України, а саме виконання завдань, поставлених Об'єднаними силами щодо відсічі збройної агресії на сході України. Звернути увагу слід саме на розвиток форм і способів застосування підрозділів ДПСУ в складі оперативного-тактичних угруповань. Обґрунтувати проблеми розвитку ОВТ, засобів технічного та матеріального забезпечення, процесу практичної підготовки відповідних спеціалістів, необхідних для виконання визначених бойових завдань під час проведення операції Об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна прикордонна служба України на сучасному етапі розвитку потребує принципово нових підходів у розв'язанні існуючих проблем та науково обґрунтованої стратегії подальшого розвитку та реформування дійсно в правоохоронний орган спеціального призначення європейського зразка. Нормативно-правові основи розробки були закладені ще в 2004 році Законом України "Про організацію оборонного планування", який, крім усього іншого, передбачає узгодження перспектив розвитку як ЗСУ, так й інших військових формувань з Державною програмою розвитку [3].

Для розв'язання зазначених питань, перш за все, необхідно:

встановити мінімально допустимий рівень воєнної безпеки України та законодавчо його закріпити;

визначити співвідношення економічної доцільності та інтересів воєнної безпеки України, прийняти необхідне політичне рішення;

відмовитись від практики вибіркового форсування окремих напрямів розвитку чи оптимізації при низьких темпах усього процесу;

подолати відставання нормативно-правового супроводження від реальних процесів розвитку військової сфери України.

Відповідно ключовими напрямками розвитку ДПСУ на найближчу перспективу доцільно визначити:

досягнення параметрів, які за своїми кількісно-якісними показниками спроможні своєчасно і ефективно виконувати покладені на неї завдання;

формування нормативно-правового поля, адекватного реаліям внутрішньо- та зовнішньополітичної обстановки;

створення умов для прогресивного розвитку ДПСУ в цілому;

забезпечення належного фінансово-економічного супроводу намічених цілей.

Як показав досвід проведення операції Об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей, напрямок демілітаризації ДПСУ з військового органу мав помилковий та невинуватий характер. Однак її перетворення на невійськове формування не знімає з порядку денного питання протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам воєнного характеру. Навпаки, активізація тероризму, загострення внутрішніх протиріч, наявність збройної агресії зі сторони РФ та загрози повномасштабного збройного вторгнення тільки актуалізує його. Реалії демонструють необхідність безпосередньої участі ДПСУ у вирішенні цих проблем. Та й можливе загострення етнічних, соціальних, економічних, політичних протиріч і вірогідність їх ескалації до збройного конфлікту також передбачає вирішення цієї проблеми силовими методами.

Чергова закономірність впливає з необхідності залучення підрозділів ДПСУ до виконання специфічних завдань під час стабілізації обстановки у постконфліктний період (роззброєння незаконно створених воєнізованих формувань, виявлення та захоплення їх лідерів, ліквідація масового безладу, надання допомоги місцевій владі, вирішення гуманітарних питань тощо).

І нарешті – міжвідомча інтеграція, яка безпосередньо диктується сучасними вимогами ведення збройної боротьби. Як свідчить досвід, проведення воєнних акцій та операцій потребує високого рівня взаємодії відомства з підрозділами ЗСУ, НГУ, іншими військовими фор-

муваннями та правоохоронними органами. Особливо слід звернути увагу на специфічні окремі цивільні організації, насамперед створені військово-цивільні адміністрації Луганської та Донецької областей. Не слід виключати громадські, волонтерські організації.

Традиційно в системі воєнної безпеки України ДПСУ відводиться реалізація функцій зовнішньої спрямованості. Ґрунтуючись на нормативно-правових засадах воєнної політики України та враховуючи її оборонний характер, слід вважати базовою функцією ДПСУ – охорона та захист державного кордону.

Захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності повністю визначає призначення ДПСУ [2]. Крім цього, на підрозділи ДПСУ спільно з ЗСУ покладається завдання з охорони повітряного і підводного простору в межах територіального моря України.

Отже, основними завданнями ДПСУ при загрозі збройного конфлікту мають бути:

- участь у забезпеченні стримування збройної агресії проти України та відсічі її;

- забезпечення недоторканності повітряного, надводного і підводного простору в межах територіального моря України.

Крім вказаного, враховуючи наявність внутрішньополітичних дестабілізуючих факторів і можливість їх ескалації, а також актуалізацію тероризму, на ДПСУ покладаються додаткові специфічні завдання:

- запобігання терористичним актам та участь в антитерористичних операціях;

- участь у локалізації та нейтралізації внутрішньодержавних збройних конфліктів;

- участь в операціях багатонаціональних сил, які створюються за рішенням Ради Безпеки ООН для запобігання воєнним конфліктам та їх розв'язання.

Підрозділи ДПСУ можуть також залучатися до інших заходів згідно з чинним законодавством у межах, визначених указами Президента України, які затверджуються Верховною Радою України.

Розвиток ДПСУ (враховуючи воєнно-політичну ситуацію та теперішні можливості держави) здійснюється за принципом

оборонної достатності шляхом створення невеликих за чисельністю, економічно необтяжливих, добре озброєних, боездатних, мобільних, придатних до швидкого розгортання поліфункціональних сил, спроможних зробити гідний вклад у забезпечення регіональної та глобальної безпеки.

Результати аналізу наслідків порушення Росією суверенітету і територіальної цілісності України, збройної агресії проти неї, анексії Криму, дій зі дестабілізації суспільно-політичної обстановки у східних та південних регіонах нашої держави і розгортання поблизу українського кордону угруповань російських збройних сил спонукають до серйозного перегляду організаційної будови ДПСУ. При цьому необхідно переглянути:

- оцінки воєнно-політичної обстановки, тенденцій її подальшого розвитку та нових зовнішніх і внутрішніх воєнних загроз;

- джерела, масштаб та характер можливої збройної агресії проти нашої держави чи збройного конфлікту всередині неї;

- місце та завдання під час участі у відсічі збройної агресії;

- напрями підготовки до здійснення охорони та захисту державного кордону, оборони, захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканості держави;

- пріоритети і напрями подальшого розвитку ДПСУ.

Також слід визначити, що у середньостроковій перспективі досить імовірно є подальша збройна агресія Росії проти України, у результаті якої можуть виникнути повномасштабні військові дії. Вітчизняні та іноземні політики, військові керівники, зокрема НАТО, наукові установи і експерти прогнозують широкий спектр можливих сценаріїв такої війни.

Найбільш масштабний та небезпечний з них пов'язаний із агресією і вторгненням російських військ, не виключено під виглядом псевдо-миротворчих сил, до Харківської, Луганської, Запорізької, Дніпропетровської, Херсонської, Миколаївської та Одеської областей. Це, серед іншого, матиме на меті: створення сухопутних та повітряних коридорів до Криму і Придністровського сегменту; незалежне від України забезпечення Криму електроенергією, газом та дніпровською

водою; позбавлення нашої держави провідних підприємств авіабудівної, ракетобудівної, космічної, приладобудівної, судно- та авіадвигунобудівної, автомобільної, суднобудівної та іншої промисловості, у тому числі воєнної; перетворення України з морської на виключно сухопутну країну тощо.

У середньостроковій перспективі підготовка ДПСУ до оборони повинна передбачати протидію зазначеним воєнним загрозам і відсічі згаданої агресії. Одночасно підрозділи ДПСУ змушені будуть постійно залучатися до участі спільно з іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами у проведенні антитерористичних операцій та ліквідації (локалізації, нейтралізації) інспірованих іззовні збройних конфліктів всередині держави за участю незаконних збройних сепаратистських формувань, а також російських диверсійно-розвідувальних груп.

Без відновлення усіма гілками державної влади України нормального функціонування правоохоронних, розвідувальних та контррозвідувальних органів, пришвидшення формування Національної гвардії, забезпечення належної роботи місцевої влади, патріотичної підтримки переважною частиною населення дії підрозділів ДПСУ щодо посилення оборони держави і, особливо, боротьби з озброєними терористами та сепаратистами залишатимуться неефективними і нагадуватимуть боротьбу партизанських загонів у глибокому тилу противника, на ворожій території.

Уточнення пріоритетів та напрямів розвитку ДПСУ повинно здійснюватися, насамперед, з урахуванням зміни масштабу та характеру воєнних загроз національним інтересам України і збільшення кількості функцій, які вони виконуватимуть у військовий час.

Так, зокрема, другий етап імовірної російської агресії матиме великий просторовий масштаб – від Луганська до Одеси та від Харкова до Херсону. Вона одночасно здійснюватиметься із суходолу, моря (морські десанти) та повітря (повітряні десанти) силами від 20 до 50 тис. військовослужбовців, сотень бойових літаків та вертольотів, десятків кораблів. Виконання ДПСУ завдань із захисту кордонів держави від такої агресії, яка матиме масштаб і характер локальної

війни, а також інші фактори дають підстави для збільшення загальної чисельності особового складу та кількості їх озброєння і військової техніки та насамперед їх якості відповідно до розвитку сучасних засобів збройної боротьби. Але цю загальну чисельність необхідно встановлювати з урахуванням існування Національної гвардії України, покладення на неї завдань щодо участі у взаємодії зі Збройними Силами у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

Особлива увага у системі протиповітряної оборони має бути надана силам та засобам боротьби з вертольотами противника. Саме їм відводиться головна роль у забезпеченні не лише вогневої підтримки дій російських сухопутних сил, але й у проведенні, спільно із військово-транспортною авіацією, десантних операції із захоплення адміністративних центрів, державних будівель, військових об'єктів, аеродромів, портів, залізничних вузлів, мостів та інших важливих об'єктів національної економіки та інфраструктури противника.

В організації системи оборони з морського південного напрямку необхідно передбачити розгортання у короткостроковій перспективі протикорабельних ракетних комплексів наземного, корабельного і авіаційного базування для боротьби із надводним флотом противника, особливо його морськими десантами на переході морем. Предметом обговорення має стати питання щодо збільшення у складі ВМС України Сил берегової оборони як основи оборони баз ВМС у Херсоні, Миколаєві, Одесі, Ізмаїлі та інших морських портів від можливих дій російських морських десантів, сили та засоби яких нарощуються у Криму.

Важливим пріоритетом розвитку ДПСУ є забезпечення її належної підготовки до виконання завдань за призначенням. При цьому слід зосередити увагу на опрацюванні теорії та практики організації і ведення мобільної оборони, особливо у населених пунктах, у тому числі в нічних умовах.

Для удосконалення системи підготовки необхідно:

оптимізувати структуру, удосконалити складові частини, форми та методи підготовки;

змінити порядок використання навчальної матеріально-технічної бази, утворити потужний навчальний центр, оснащений сучасними комп'ютерними моделюючими системами, тренажерними комплексами та обладнанням;

розробити стандарти підготовки та переліки завдань підрозділів, військових частин, органів військового управління;

запровадити нову систему самооцінки та оцінки підрозділів, військових частин після завершення відпрацювання комплексу завдань з підготовки.

Ураховуючи досвід операції Об'єднаних сил в необхідності, як застосування безпілотних літальних апаратів, так й боротьби з ними, перспективною буде система підготовки фахівців із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів, яка повинна включати дві складові:

систему підготовки із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів тактичного рівня (поля бою);

систему підготовки із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів оперативно-тактичного, оперативного та стратегічного рівня.

Функціонування системи підготовки фахівців із застосування та експлуатації безпілотних авіаційних комплексів повинно регламентуватися відповідними нормативно-правовими документами та бути спрямоване на якісну підготовку потрібної кількості фахівців, спроможних ефективно виконувати штатні завдання за призначенням кожного типу безпіотної авіації у сучасних умовах ведення збройної боротьби.

При цьому потрібно враховувати специфіку підготовки фахівців експлуатації та управління тактичними, оперативно-тактичними, оперативними та стратегічними безпілотними авіаційними комплексами.

Поряд з цим необхідно готувати підрозділи ДПСУ до участі у проведенні спільно із ЗСУ, Національною гвардією та Службою

безпеки України у загрозовий період та на початковому етапі воєнного конфлікту спеціальних операцій зі знешкодження сил спеціальних операцій противника, терористичних та інших незаконних збройних формувань.

Особливу увагу слід приділити розвитку факторів, що впливатимуть на мотивацію до військової служби в ДПСУ.

Одним із головних пріоритетів розвитку ДПСУ залишатиметься їх оснащення модернізованим та новітнім озброєнням і військовою технікою. Але, на жаль, досі поза увагою держави залишаються питання забезпечення наших солдатів, сержантів та офіцерів необхідними для ведення бою сучасною екіпіровкою, бойовим спорядженням, засобами розвідки, зв'язку, навігації, життєзабезпечення тощо.

Висновки. Отже, як висновок слід зосередити увагу на те, що досі залишаються неврегульованими правові питання щодо застосування бойових підрозділів ДПСУ, їх зброї і бойової техніки при захисті конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканості держави, проведенні антитерористичних операцій, забезпеченні надзвичайного стану тощо, як під час збройного конфлікту, так й у мирний час. Тому постає необхідність внесення відповідних змін у законодавство.

Поряд з цим, необхідно врахувати, що підрозділи Держприкордонслужби України неспроможні, з різних причин, протидіяти незаконним формуванням озброєних терористів та сепаратистів без відповідної допомоги підрозділів Збройних Сил України. Для вирішення цієї проблематики доцільно, зокрема, передбачити у проекті нових законодавчих актів України положення стосовно покладання на Збройні Сили України функцій не лише із забезпечення оборони держави, а й їх участі у захисті конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості України.

Список використаної літератури

1. Деркач А. Л. Про реформу Збройних Сил України. URL : <http://www.derkach.com.ua>
2. Про Державну прикордонну службу України : Закон України. *Відомості Верховної Ради*. 2003.

3. Про організацію оборонного планування : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2005. № 4. С. 97.

Рецензент – кандидат військових наук, доцент Баратюк В.І.

Михайленко А., Балагур Л. Развитие форм и способов применения подразделений Государственной пограничной службы в составе оперативно-тактических группировок.

В статье проведен анализ и обобщение опыта оперативно-служебной деятельности подразделений Государственной пограничной службы Украины, ВС Украины в условиях проведения специальной операции Объединенных сил. На основании этого определены основные направления и пути относительно усовершенствования и развития новых форм и способов применения подразделений Государственной пограничной службы в составе оперативно-тактических группировок.

Раскрыто основные мероприятия относительно усовершенствования системы профессиональной подготовки специалистов относительно к особенностям подготовки подразделений Государственной пограничной службы Украины по стандартам, компетенциям, которые выдвигаются к военнослужащим-пограничникам, и программами подготовки на протяжении учебного года с целью их дальнейшего использования при выполнении определенных боевых задач.

Ключевые слова: *направления развития, пути усовершенствования, задачи, формы, способы использования, система подготовки.*

Mikhailenko O.V., Balahur L.O. The development of forms and methods of the involvement of state border service units in the operational and tactical groups.

The effective development of the military sphere of Ukraine in the future is possible if all military formations of the state are integrated into a united structure with its subsequent transformation into a holistic system of military organization of the state. At the same time, special attention should be paid to the creation of proper subsystems to ensure its life.

The variability and uncertainty of the current geopolitical situation on a global and regional scale places new demands on ensuring the national

security of Ukraine and the compliance of its military and political model with the challenges of the present.

Unfortunately, in Ukraine there is a certain discrepancy between the country's defense policy and the security realities of the Eurasian region. It is evidenced, in particular, by the current condition of the State Border Guard Service of Ukraine as an element of ensuring the state's security from external enemies and the military organization of the state, which is explained by a number of factors that arose in the process of mutual influence of the state development of Ukraine and the political systems of the countries which Ukraine borders.

The article analyzes and summarizes the experience of operational and service activities of the units of the State Border Guard Service of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine in the conditions of conducting a special operation of the united forces. On the basis of that, the main directions and ways of improving and developing new forms and methods of involvement the units of the State Border Guard Service as part of operational tactical groups are determined.

The main measures aimed at improving the system of professional training of specialists according to the peculiarities of preparation of the units of the State Border Guard Service of Ukraine according to the standards that are put forward to the border guards and training programs during the study year for the purpose of their further use in the performance of certain combat missions are revealed.

Keywords: *directions of development, ways of improvement, tasks, forms, methods of involvement, system of professional training.*